

บทที่ ๑

บทนำ

ภูมิหลัง

ผ้ามีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น มนุษย์ใช้ผ้าเป็นเครื่องนุ่งห่มแล้วยังใช้ผ้าเป็นผ้าอ้อมในการห่อเด็กทารก ใช้ผ้าเป็นเปลให้เด็กนอน เมื่อถึงคราวบวชนาคจะนุ่งห่มผ้าเป็นเครื่องนุ่งห่มและใช้ผ้าเป็นเครื่องบูชา พอถึงเวลาแต่งงานมนุษย์ใช้ผ้าตัดชุดแต่งงาน เมื่อสิ้นชีวิตมนุษย์จะใช้ผ้าห่อศพ เป็นต้น

ชาวอีสานในอดีตใช้ผ้าเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ได้แก่ การทอดผ้ากฐินถวายพระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาในเทศกาลวันเข้าพรรษา ใช้ผ้าบันทึกเรื่องราวทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับพุทธประวัติ หรือเรื่องพระเวสสันดร โดยเชื่อว่าใครได้ทำหรือได้ถวายผ้าเหล่านี้จะได้านิสงส์สูงส่ง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถวายผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน โดยชาวอีสานโบราณนิยมเอาผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าซิด ผ้ายกมาห่อคัมภีร์ใบลานที่บันทึกพระไตรปิฎกหรือวรรณกรรมพุทธศาสนา เชื่อกันว่าจะได้บุญกุศลอันยิ่งใหญ่ (สถาพร พันธุ์มณี, ทองเต็ม วังแก้ว และประทวน บุญปก. ๒๕๔๘ : ๒๗๘๔)

ดังนั้น ผู้หญิงชาวอีสานจึงได้ทอผ้าด้วยลวดลายต่าง ๆ ด้วยความประณีต สวยงามอย่างสุดฝีมือ แล้วถวายผ้าเพื่อห่อคัมภีร์ใบลานเก็บรักษาหนังสือพระไตรปิฎกหรือวรรณกรรมพุทธศาสนาไว้ในศาสนาสถาน ไม่ให้สูญหายหรือถูกรบกวนจากมด หรือแมลงที่มากัดกิน ต่อมาชาวบ้านได้เลือกสรรผ้าคุณภาพดีห่อคัมภีร์ใบลานประเภทอื่น ๆ ได้แก่ คัมภีร์ใบลานประเภทตำรายาของบรรพชน คัมภีร์ใบลานที่บันทึกพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ เช่น ตำราการสู่ขวัญ ตำราโหราศาสตร์ เป็นต้น

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ได้รวบรวมคัมภีร์ใบลานอีสานที่มีอายุเก่าแก่นับร้อยปีจากวัดและบุคคลต่าง ๆ ในภาคอีสานไว้เป็นจำนวนมาก คัมภีร์ใบลานเหล่านี้มีผ้าห่อที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากผ้าเพื่อการนุ่งห่ม แต่เป็นงานศิลปะหัตถกรรมที่ประณีตงดงามยากที่จะเห็นได้โดยทั่วไป

ด้วยมูลเหตุนี้จึงเป็นแรงจูงใจให้คณะผู้วิจัยใคร่จะศึกษาว่า ผ้าห่อคัมภีร์โบราณอีสานที่ปรากฏในสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามนี้ บรรพชนชาวอีสานได้สร้างสรรค์ลวดลายผ้ารูปแบบใดบ้าง ในแต่ละลายมีชื่อเรียกว่าอย่างไร ผ้าห่อคัมภีร์โบราณอีสานเหล่านี้ได้แฝงคติ ความเชื่อ หรือสะท้อนให้เห็นสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวอีสานในด้านใดบ้าง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้การสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายผ้าโบราณอีสานในรูปแบบหนึ่ง ความรู้ที่ได้จะเป็นข้อมูลในการฟื้นฟู สืบสานต่อขอยอดงานศิลปะที่เป็นมรดกทางด้านหัตถศิลป์ของท้องถิ่นและของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาลวดลายผ้าห่อคัมภีร์โบราณอีสาน
๒. เพื่อเผยแพร่ความรู้ลวดลายผ้าคัมภีร์โบราณอีสานในรูปแบบต่าง ๆ

ความสำคัญในการศึกษาค้นคว้า

๑. ทำให้ทราบลวดลายผ้าห่อคัมภีร์โบราณอีสาน
๒. ความรู้ที่ได้จะเป็นต้นแบบและแหล่งที่มาของความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบสำหรับผ้าพื้นเมืองที่จะทอขึ้นมาใหม่อันจะเป็นประโยชน์ต่อการฟื้นฟู สืบสานและต่อขอยอดงานศิลปะบนผืนผ้าของท้องถิ่นให้เข้ากับยุคสมัย

ขอบเขตในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องการศึกษาลวดลายผ้าที่ใช้ห่อคัมภีร์โบราณอีสานนี้ คณะผู้วิจัยศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้

๑. ศึกษาลวดลายผ้าห่อคัมภีร์โบราณอีสานจากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
๒. ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากปราชญ์ชาวบ้าน นักวัฒนธรรม นักวิชาการที่มีความรู้และประสบการณ์ในการทอผ้าอีสาน

๓. ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล คณะนักวิจัยจะเก็บข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์
ถวyclayผ้าห่อคัมภีร์ใบลานอีสานในช่วงเวลาเดือนสิงหาคม ๒๕๔๙ – สิงหาคม ๒๕๕๐

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยจะนำเสนอผลงานวิจัยแบบ
พรรณนาวิเคราะห์ และเผยแพร่ความรู้เรื่องถวyclayผ้าห่อคัมภีร์ใบลานอีสานในรูปแบบต่าง ๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

คัมภีร์ใบลานอีสาน หมายถึง เอกสารใบลานที่ชาวอีสานเขียนด้วยอักษรโบราณ
เพื่อบันทึกเรื่องราวความรู้ต่าง ๆ

ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานอีสาน หมายถึง ผ้าที่ใช้ห่อหุ้มเอกสารใบลานที่ชาวอีสาน
เขียนด้วยอักษรโบราณ เพื่อบันทึกเรื่องราวความรู้ต่าง ๆ